

ОСНОВНІ ЗАГРОЗИ ОСОБИСТІСНІЙ БЕЗПЕЦІ ВІД ДЕСТРУКТИВНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВПЛИВІВ. Частина II. Інформаційно-психологічний вплив

Інформаційно-психологічний вплив (ІПВ) - вплив на свідомість особи і населення з метою внесення змін у їх поведінку та (або) світогляд. Базовими методами ІПВ є переконання і навіювання.

Переконання звернене до власного критичного сприйняття дійсності. Воно має власні алгоритми впливу:

- логіка переконання повинна бути доступною інтелекту об'єкта впливу;
- переконання необхідно здійснювати, спираючись на факти, відомі об'єкту;
- переконуюча інформація повинна містити узагальнюючі пропозиції;
- переконання повинне містити логічно несуперечливі конструкти;
- факти, що повідомляються, повинні бути відповідним чином емоційно пофарбовані.

Навіювання, навпаки, спрямовано на суб'єктів, що некритично сприймають інформацію. Його особливостями є:

- цілеспрямованість і плановість застосування;
- конкретність визначення об'єкта навіювання (селективний вплив на визначені групи населення, що враховує основні соціально-психологічні, національні й інші особливості цих груп);

- некритичне сприйняття інформації об'єктом навіювання (навіювання засновано на ефекті сприйняття переданої інформації як інструкції до дії без її логічного аналізу);

- визначеність, конкретність поведінки, що ініціюється (об'єкту необхідно дати інструкцію щодо здійснення конкретних його реакцій і вчинків, що відповідають меті впливу).

ІПВ спрямовується на індивідуальну або суспільну свідомість інформаційно-психологічними або іншими засобами, що викликає трансформацію психіки, зміну поглядів, думок, відносин, ціннісних орієнтацій, мотивів, стереотипів особистості з метою вплинути на її діяльність і поведінку. Кінцевою його метою є досягнення певної реакції, поведінки (дії або бездіяльності) особистості, яка відповідає цілям ІПВ.

Процес прийняття індивідом ІПВ, спрямованого на емоційну сферу свідомості, специфічний. У цілому, він більше згорнутий, ніж, наприклад, процес прийняття пропагандистського впливу: у ньому функціонують тільки сприйняття й запам'ятовування, діяльність мислення виражена дуже слабо. Інформацію особистість сприймає або не сприймає, сприймає цілком або частково, але у формуванні певних висновків практично не приймає участі. Процес інформаційно-психологічного впливу на емоційну сферу свідомості включає довільне сприйняття та запам'ятовування й характеризується дуже зниженим рівнем усвідомлення про зміст впливу. Осмислення отриманої інформації відбувається пізніше, при більш високій пізнавальній активності індивіда.

Рівень ефективності ІПВ залежить від:

змісту матеріалу: його складності, конкретності, суспільної значимості тощо. Наприклад, за рівних умов, чим простіша інформація, тим більше шансів на те, що дії, на які вона спонукає, можуть виконуватися автоматично, а особливо, коли не суперечать переконанням об'єкта. Тобто чим конкретніший заклик до дії, тим вищий ступінь автоматизму відповідної реакції;

психічного стану, що характеризується наявністю високого рівня автоматизму відповідної реакції. Страх, пригніченість, апатія сприяють некритичному й неусвідомленому сприйняттю впливу. Ступінь автоматизму у відповіді особистості зв'язана з рівнем усвідомленості і критичності сприйняття інформації. Якщо вплив приймається підсвідомо й некритично, то відповідь аудиторії може бути автоматичною;

часового інтервалу між впливами й відповідною реакцією: із збільшенням часового інтервалу автоматизм реакції зменшується внаслідок підвищення критичності і розумової активності об'єкта (пояснюється включенням змісту отриманої інформації в систему знань особистості й усвідомленням його).

Небезпечний ІПВ на індивідуальну свідомість можуть призвести до двох видів взаємозалежних змін:

перший — це зміни психіки, психічного здоров'я людини. Оскільки в разі інформаційного впливу складно визначити межі норми і патології, показником змін може бути втрата адекватності щодо відображення світу у свідомості й індивідуальному ставленні до світу. Можна говорити про деградацію особистості, якщо форми відображення дійсності спрощуються, реакції грубішають і здійснюється перехід від вищих потреб (у самоактуалізації, соціальному визнанні) до нижчих (фізіологічних, побутових);

друге — це зміни в цінностях, життєвих позиціях, орієнтирах, світогляді особистості. Такі зміни спричиняють антисоціальні вчинки й становлять небезпеку вже для всього суспільства і держави.

Важлива особливість ІПВ на індивідуальну свідомість полягає в тому, що він як загроза, може не помічатися й не усвідомлюватися самою людиною. Поведінкою людини керує її мозок, її свідомість. Усе, що спонукає людину до діяльності, має проходити через його мислення. Отже, інформаційно-психологічний вплив з метою зміни поведінки особистості в бажаному напрямку має домогтися відповідної зміни в її свідомості.

У детермінації поведінки людини значну роль відіграє установка (орієнтація). Установка — це сформовані під впливом пропаганди, виховання й досвіду порівняно стійкі знання, почуття й мотиви, що викликають певне ставлення людини до ідейних, політичних і суспільних явищ у реальній дійсності.

Установка визначає напрямок дій і одночасно спосіб сприйняття й мислення. Але різні установки не є рівнопорядковими для детермінації поведінки. Орієнтація індивідуума залежить від безлічі соціальних установок, що співвідносяться з певними сторонами суспільного буття. Установки мають певну цінність з точки зору їх значення для індивідуума. В ієрархії установок політичні установки займають верхню сходинку. Вони, на відміну від інших, більш стійкі стосовно змін. Політичні установки утворюють загальне підґрунтя для всіх інших установок, обумовлюють внутрішню стійкість орієнтації. Звідси випливає, що поведінка людини за різних умов в основному визначається її політичною орієнтацією.

Установки особистості мають дещо вищу стійкість щодо зовнішнього впливу, яка підсилюється також за рахунок соціальних зв'язків. Установки стають тим стабільнішими, чим більше вони співпадають з нормами поведінки соціальної групи. Ідентифікація індивідуума з групою служить стабілізатором установки. Але при цьому слід враховувати ті обставини, що в державі перехідного (транзитного) типу, якою є Україна, багато моральних цінностей старого соціалістичного устрою втрачено, а нових моральних норм і цінностей ще не створено, а ті, що вже існують не перетворились у загальноприйняті. У цьому випадку інформаційний простір відіграє провідну роль у формуванні світогляду пересічного громадянина нашої держави, який часто сприймає все нове за вищі загальнолюдські цінності.

Рушійною силою для зміни установок виступають негативні психічні хвилювання, викликані відсутністю рівноваги між окремими компонентами політичних установок-об'єктів пропагандистського впливу, так званий когнітивний дисонанс (тобто пізнавальна невідповідність). Дисонанс — психічно неприємний стан, що викликає в об'єктів пропагандистського впливу прагнення до його зм'якшення або усунення. Останнє веде до змін одного з компонентів установки, у результаті чого вся система установок прагне повернутися до втраченої рівноваги. Таким чином, змінюється стійкість попередньої установки або виникає нова. Було б, однак, ілюзією розраховувати на можливість у короткий

проміжок часу повного руйнування основних установок і заміну їх на протилежні, оскільки стабільність основних політичних установок досить висока. Як зазначав французький психолог Ле Бон, що ідеї вимагають багато часу, щоб закріпитися у свідомості людей, але вони вимагають не менше часу, щоб знову відтіля зникнути.

Для зміни політичних установок, що міцно закріплені у свідомості особистості, використовується метод поступового посилення когнітивного дисонансу, тобто подається в певному порядку інформація все більше й більше суперечна щодо погляду об'єкта впливу. Терпіння, час й аргументація з кожною порцією інформації посилюється, вони сприяють поступовій зміні політичних установок об'єктів впливу.

Зміна поведінки, однак, не зв'язана безпосередньо зі зміною основних установок. Установка відіграє значну роль у детермінації поведінки, але не є єдиною складовою, від чого вона залежить і безпосередньо не керують поведінкою в конкретній обстановці через відсутність прямого зв'язку між установкою й поведінкою. Поведінка людини в кожному конкретному випадку залежить від умов, тобто внутрішніх запитів: потреби, мотиви, установки. Таким чином, поведінка завжди обумовлена конкретною обстановкою.

Установки та поведінка не обов'язково мають збігатися, між ними можуть існувати великі відмінності, приміром, висловлювання однієї й тієї ж особи в несхожій обстановці можуть дещо відрізнитися. Через це поведінка людини в певній обстановці протягом короткого часу може не збігатися з основними установками або навіть суперечити їм.

Вихідним у процесі взаємодії установок і поведінки є не відмінність між ними, а їхня взаємна обумовленість: установки значною мірою детермінують поведінку, але буває й навпаки: поведінка створює значну основу для утворення установок. Установки виникають як абстракція змісту пережитого на основі реальної поведінки ще до того, як вони знову перейдуть у нову поведінку. Поведінка, що змінилася, має, зрештою, впливати на зміну установок. Отже, якщо в результаті пропагандистського впливу поведінка індивіда зміниться, то відбудуться й певні зміни в загальній структурі установок, у тому числі й політичній орієнтації.

Можна виділити такі види ППВ: психогенний, нейролінгвістичний, психоаналітичний (психокорекційний), психотропний та психотронний.

Психогенний вплив є психічний або фізичний вплив якихось явищ або подій на мозок, свідомість людини (спостерігається порушення вищої нервової діяльності: з'являється відчуття страху та паніки). Це обумовлено неузгодженістю функціональних систем психофізіологічної організації, тобто ламанням стереотипів при впливі різко зміненої афферентації з боку різних рецепторів. Чим вища в часі така неузгодженість і чим менше підготовлена людина до впливу цього психогенного фактора, тим більше виражені психічні порушення. Такий стан може виникати під впливом голографічних малюнків. Багато країн домоглися в цій галузі досить великих успіхів, приміром, створено проекти лазерної графіки з поверхні землі і з космічної платформи.

Нейролінгвістичний вплив — вид психологічного впливу, що припускає використання спеціальних прийомів, спрямованих на створення позитивної мотивації, психологічної корекції внутрішніх джерел поведінки й світогляду особистості людини.

Нейролінгвістичний вплив орієнтований на ідентифікацію й зміну переконань особистості при впливі на її світоглядні й емоційно-почуттєві стани (характеристики, що дозволяють удосконалювати, програмувати стан й поведінку людини в умовах практичної діяльності). Основним об'єктом такого виду впливу на людину є її психіку і контрольована ним діяльність, а основним засобом впливу виступають соціально продумані програми вербального і невербального впливу, що дозволяють змінювати світогляд, цінності особистості.

Психоаналітичний (психокорекційний) вплив являє собою вивчення (аналіз) підсвідомості людини й вплив на нього шляхом, що виключає опір на рівні свідомості (здійснюється в стані гіпнозу). Однак сучасні технологічні досягнення дозволяють

виключити опір з боку свідомості й у нормальному стані. Це дозволяють зробити комп'ютерні як психоаналіз, так і психокорекція. При першому здійснюється математичний аналіз реакцій організму, що виникають при миттєвому візуальному перегляді або звуковому прочитанні різних "стимулів": слів, образів, фраз. У такий спосіб можна абсолютно точно визначити наявність у підсвідомості людини визначеної інформації й виміряти її значимість для конкретної особистості, знайти сховану мотивацію. Проаналізувавши отриману інформацію, при необхідності можна здійснювати психокорекцію (психорегуляцію), основним діючим фактором якої також служать ключові слова, образи, запахи (слова можуть перетворюватися за допомогою спектрального мовного сигналу).

Найбільш зручною є звукова регуляція психіки, при якій словесні навіювання в закодованій формі виводяться на будь-який носій звукової інформації (музику, мову або шум). Наприклад, людина може слухати музику, у якій утримується схована (не сприймана на свідомому рівні) команда, що постійно впливає на її підсвідомість

Психотронний вплив (парапсихологічний, екстрасенсорний) — вплив, що може здійснюватися за допомогою передачі енергії мислення через позачуттєве сприйняття і яке охоплює опосередковане свідомістю і процесами сприйняття дистантної взаємодії між живими організмами й навколишнім середовищем.

Телевізійні й інші масові сеанси екстрасенсорного впливу показують реальну можливість впливу на особистість. Досить часто при цьому використовуються технічні засоби, що сприяють посиленню впливу, передачі й контакту з індивідом. Цей вплив на об'єкт може бути пов'язаний з придушенням волі до опору, деморалізацією. Відомі факти роботи над створенням генератора частотного кодування психіки, високочастотних і низькочастотних генераторів, засобів впливу соціальною інформацією і ін., які здатні викликати необхідні процеси в психіці людини, а отже впливати на її свідомість і поведінку.

Парапсихологія — це галузь науки, що вивчає псі-комунікації, тобто досліджує ті дистантні зв'язки живого організму з навколишнім середовищем, які одержали назву "екстрасенсомоторних" (оскільки вони діють на все, крім органів чуття і мускульних зусиль). Поняття "псі" містить у собі екстрасенсорну перцепцію, тобто позачуттєве сприйняття й психокінез, під яким розуміється вплив на предмети й хід психічних процесів без мускульних зусиль або використання технічних засобів. У цілому ж принципової відмінності між предметами дослідження парапсихології і психотроніки немає. Відмінність виступає лише при порівнянні методів, засобів і цілей дослідження. Психотроніці властиве прагнення переважно до технічних і технологічних підходів і рішень, до розробки технічних аналогів досліджуваних феноменів, наприклад, психотронних генераторів, і, отже, концентрації великих зусиль, на роботах прикладного характеру. Процес екстрасенсорного впливу значно полегшується при використанні системи комунікацій: телефонного зв'язку, радіотрансляційних мереж тощо.

Психотронний вплив — вплив на мозок і поведінку особи шляхом введення в її організм різних препаратів (зокрема фармацевтичних препаратів, запахів), засвоєння яких відбивається на її вищій нервовій діяльності.

Вплив препаратів на психіку людини добре відомий і вивчається вже досить тривалий час. З урахуванням останніх досягнень не тільки в психології, але і "суміжних" науках (біології, нейро- і психофізіології, кібернетиці, психофармакології тощо) розробляються і продовжують удосконалюватися методи підпорогового впливу, методи психологічної індоктринації і конверсії, засоби місцевого психічного контролю й психопрограмування.

Список літератури

1. Петрик В.М., Кузьменко А.М., Остроухов В.В. та ін. Соціально-правові основи інформаційної безпеки: Навчальний посібник / За ред. В.В.Остроухова. — К.: Росава, 2007. — 496 с.

2. *Петрик В.М., Остроухов В.В., Штоквиш О.А. та ін.* Сучасні технології та засоби маніпулювання свідомістю, ведення інформаційних війн і спеціальних інформаційних операцій: Навчальний посібник. – К.: Росава, 2006. – 208 с.
3. *Викторов С.* Накануне 3-й мировой информационной войны // Финансовая Украина. – 1997. – № 5. – С. 12-16.
4. *Губарев В.А., Козирацкий Ю.Л., Шляхин В.М.* Особенности моделирования сложного коалиционного конфликта в условиях противодействия // Радиотехника. – 1997. – № 6. – С. 9-14.
5. Інформаційна безпека держави у контексті протидії інформаційним війнам: Навчальний посібник / За заг. ред. В.Б. Толубка. – К.: НАОУ, 2004. – 177 с.
6. Информационно-психологическая и психотронная война. Хрестоматия /Под общ. ред. А.Е. Тараса. – Минск: Харвест, 2003. – 432 с.
7. *Кара-Мурза С.Г.* Маніпуляція свідомістю: Навчальний посібник. – К.: Оріони, 2003. – 500 с.
8. *Крысько В.Г.* Секреты психологической войны (цели, задачи, методы, формы, опыт)/Под общ. ред. А. Е. Тараса. – Минск: Харвест, 1999. – 448 с.
9. *Лопатин В.Н.* Информационная безопасность России: Человек. Общество. Государство. – Санкт-Петербургский: университет МВД России. – СПб.: Фонд "Университет", 2000. – С. 238.
10. Нарис теорії і практики інформаційно-психологічних операцій /Дзюба М.Т., Жарков Я.М., Ольховой І.О., Онищук М.І.: Навч. посібник// За заг. ред. В.В. Балабіна. – К.: ВІТІ НТУУ "КПІ", 2006. – 468 с.
11. *Рось А.О., Замаруєва І.В.* Вербальний вплив як фактор інформаційної безпеки. – МОУ: Національна академія оборони України. Труды академії. – 1999. – № 16.
12. *Толубко В.Б.* Інформаційна боротьба (концептуальні, теоретичні, технологічні аспекти): Монографія. – К.: НАОУ, 2003. – 315 с.
13. *Юдін О.К., Бозуш В.М.* Інформаційна безпека держави: Навч. посіб. – Харків: Консул, 2005. – 576 с.
14. *Куралесин Н.А.* Гигиенические и биологические аспекты эффекта инфразвука // Медицина труда и промышленная экология. – 1997. - № 5. – С. 8-14.
15. *Самохвалов В.П.* Психический мир будущего. – Симферополь: КИТ, 1998. – 400 с.
16. *Чуприков А.П., Линева А.Н., Марценковский И.А.* Латеральная терапия. – К: Здоров'я, 1994. – 176 с.
17. *Петренко В.Ф., Кучеренко В.В.* Взаимосвязь эмоций и цвета // Вестн. Моск. ун-та. – 1988. – Сер. 14. - №3. – С. 14-19.
18. *Мецгерский Р.М.* Эффект Брока-Зульцера. – М.: Наука. – 1985. – 145 с.
19. *Boynnton R.M.* Progress in physiological optics // Appl. Opt. – 1967. – V. 6. - № 8. – P. 1283-1293.
20. *Ciuffreda K.J., Scheiman M., Ong E., Rosenfield M., Solan H.A.* Irlen lenses do not improve accommodative accuracy at near // Optom. Vis. Sci. – 1997. - № 74(5). –P. 298-302.
21. *Danielsson A., Landstrom U.* Blood pressure changes in man during infrasonic exposure. An experimental study // Acta Med. Scand. – 1985. - № 217(5). – P. 531-535.
22. *Garner W.R.* The loudness of repeated short tones // J. Acoust. Soc. Amer. – 1948. – V. 20. - № 4. – P. 513-527.
23. *Kietzman M.L., Gillam B.J.* Visual temporal integration and simple reaction time // Percept. and Psychophys. – 1972. – V. 11. - № 5. – P. 333-340.
24. *Porciatti V., Bonanni P., Fiorentini A., Guerrini R.* Lack of cortical contrast gain control in human photosensitive epilepsy // Nat. Neurosci. – 2000. - №3(3). - P. 259-263.
25. *Sergent J.* Theoretical and methodological consequences of variations in exposure duration in visual laterality studies // Percept. and Psychophys. – 1982. – V. 31. - № 5. – P. 451-461.
26. *Foster D.S.* EEG and subjective correlates of alpha frequency binaural beats stimulation combined with alpha biofeedback // Hemi-Sync Journal. – 1990. – V. 8. - № 2. – P. 1-2.

У статті розглядаються основні загрози особистісній безпеці від деструктивних інформаційних впливів (вплив на людину деяких фізичних факторів інформаційного середовища).

Ключові слова: загрози, інформаційне середовище, колір, каталізатор.

В статье рассматриваются основные угрозы личностной безопасности от деструктивных информационных воздействий (влияние на человека некоторых физических факторов информационной среды).
Ключевые слова: угрозы, информационная среда, цвет, катализатор.

This article discusses the main threats to personal safety from destructive information impacts (impact on the rights of some physical factors of the information environment).

Keywords: threats, information environment, color, catalyst.

Рецензент: Хорошко В.О.
Надійшла 27.05.2010